



УДК 378,147:811.58'342

ЛІНГВОФІЛОСОФСЬКІ ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ФІЛОЛОГІВ КИТАЙСЬКОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

Ма Мін, асистент
кафедри мов і літератур Далекого Сходу
та Південно-Східної Азії Інституту філології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті аналізуються лінгвофілософські передумови створення методики навчання студентів мовних спеціальностей усного китайського діалогічного мовлення на середньому рівні, визначаються уміння і навички мовця в результаті навчання діалогічного мовлення, формулюються вимоги до спонтанного діалогу в навчанні китайської мови.

Ключові слова: студенти-синологи, усне китайське діалогічне мовлення, середній рівень вивчення китайської мови в університеті, методика навчання китайського діалогічного мовлення.

В статье анализируются лингвофилософские предпосылки создания методики обучения студентов языковых специальностей устной китайской диалогической речи на среднем уровне, определяются умения и навыки говорящего в результате обучения диалогической речи, формулируются требования к спонтанному диалогу при обучении китайскому языку.

Ключевые слова: студенты-синологи, устная китайская диалогическая речь, средний уровень изучения китайского языка в университете, методика обучения китайской диалогической речи.

Ma Min. THE LINGUOVFILOSOPHIC PRINCIPLES FOR CREATING THE METHODS OF TEACHING PHILOLOGISTS CHINESE DIALOGICAL SPEECH

The linguistic and philosophical principles for the creation of a methodology for teaching students of linguistic majors oral Chinese dialogical speech at an intermediate level were analyzed; the speaker's ability and skills as a result of teaching dialogical speech were determined; requirements for a spontaneous dialogue in the teaching of the Chinese language were also formulated.

Key words: students-sinologists, oral Chinese dialogical speech, intermediate level of studying Chinese at the university, method of teaching Chinese dialogical speech.

Постановка проблеми. Розвинуті культурні, наукові й економічні відносини між Україною та КНР, галузеві контакти у сферах туризму, торгівлі, книговидання, журналістики зумовлюють потребу суспільства у фахівцях, які володіють китайською мовою не лише як засобом спілкування у повсякденному житті, а й як засобом професійної взаємодії співробітників, колег, партнерів. Студенти, які вивчають китайську мову, у межах двосторонніх освітніх угод між країнами мають багато можливостей для мовної практики під час навчання та великі шанси для працевлаштування після закінчення університету. Усі ці фактори зумовили зацікавленість молодих людей в опануванні китайською мовою. Необхідність навчити студентів використовувати китайську мову як інструмент професійної взаємодії в діалозі культур спонукає науковців, методистів і викладачів переосмислити мету іншомовного навчання та акцентувати увагу на пошуку результативних методів її досягнення.

Постановка завдання. Навчання студента-філолога діалогічного мовлення взаємопов'язано з багатьма іншими сферами філологічної освіти. Глибоке осмислення

природи діалогу необхідне філологам для формування практичних умінь діалогічного мовлення. Проте іноземна мова у формі діалогу є не лише комплексом практичних умінь, але й сферою професійних знань філолога. Тому створення методики навчання діалогу для студентів-філологів починається з аналізу лінгвофілософських положень теорії діалогу.

Мета дослідження – проаналізувати лінгвофілософські передумови створення методики навчання студентів мовних спеціальностей усного китайського діалогічного мовлення на середньому рівні, визначити уміння й навички мовця у результаті навчання діалогічного мовлення, сформулювати вимоги до спонтанного діалогу в навчанні китайської мови.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Лінгвофілософські концепції пізнання та існування людини за допомогою мови містять положення про діалог, який стоїть за межами щоденного обміну репліками. Як стверджує Річард Йохансен, діалогічний досвід є неодмінною передумовою соціального існування людини [14, с. 373–382]. Це головна позиція філософських теорій мови і спілкування Мартіна Бубера (Martin



Buber) [4], Карла Роджерса (Carl Rogers) [19], Ганса Георга Гадамера (Hans Georg Gadamer) [10; 11], Михайла Бахтіна (Michail Bachtin) [2], Девіда Бома (David Bohm) [3]. Представники різних напрямів і течій відстоювали принцип діалогічності співіснування і порозуміння людини в мові і культурі [7]. Створюючи методологічну концепцію діалогу в гуманітарних науках, ці вчені, на думку Дмитра Нікуліна [18], проклали шлях, на якому теорія діалогу уже звично використовувалася для розвитку інших комунікативних дисциплін. Зокрема, теорія діалогу озброїла пізнавальними засобами теоретиків комунікації – Джона Стюарта (J. Stewart) [20, с. 183–201; 21] – і масового спілкування – Гораса Ньюкомба (H. Newcomb) [16, с. 34–50].

Виклад основного матеріалу дослідження. Обираючи діалогічну компетентність метою навчання іноземних мов філологів у ВНЗ, лінгвометодисти повинні враховувати, що ідея діалогу охоплює не лише прикладний, але й культурно-гуманістичний аспект навчання. Тому наукові знання про діалог нам необхідно використати для організації процесу виховання, освіти та розвитку особистості студента. При цьому важливі положення, відображені у працях засновників теорії діалогу, ми використовуємо для визначення засадничих позицій нашої методики навчання.

Навчання діалогу пов'язане з природою діалогічного спілкування мовців. Найвідоміша німецькомовна праця Мартіна Бубера (M. Buber) – це короткий філософський нарис «Я і Ти» (1923), де співіснування тлумачиться за основним принципом: змінювати, але ніколи не відмовлятися [4]. Філософ-екзистенціаліст Мартін Бубер поклав концепт «діалог» в основу людського спілкування і людського існування взагалі. Він визнавав, що учасники діалогу (діалогічні партнери) завжди будуть маніпулювати один одним задля досягнення своєї комунікативної мети. При цьому, як він вважає, є деяке спільне (zusammen), яке робить діалогічний текст середовищем співіснування для обох мовців [4, с. 36]. Полярність діалогу створює спільне «між» (zwischen), яке в категоріях сучасної лінгвістики трапляється під назвою «спільне значення».

Використовуючи висновки Мартіна Бубера, можна навчати усного китайського діалогічного мовлення як процесу створення спільного змісту висловлювань обох мовців. Тому ми вважаємо, що навчання усного китайського діалогічного мовлення є водночас навчанням встановлювати і користуватися інформацією зі спільним для обох мовців змістом.



Рис. 1. Зміст усного китайського діалогічного мовлення (за М. Бубером)

Головні ознаки діалогічного спілкування часто були предметом наукової полеміки. Так, Карл Роджерс (C. Rogers) наполягав, що саме слухання є центральною діяльністю мовців у діалозі [19]. Слухання необхідне для розуміння позиції іншої людини, для коригування висловлювань. Він вважав, що перешкодою для грамотного використання діалогічного спілкування є бажання виразити в діалозі емоції, а не пізнати позицію іншого [19, с. 167]. На його погляд, найважливіше – усвідомити, що діалог спрямований на порозуміння, на виявлення істини [19, с. 183]. Діалогічне спілкування приводить до реальної оцінки істини, до оновлення інформації. Об'єктивним бар'єром для цих процесів є захисна позиція мовців, небажання чи невміння слухати та надмірна емоційність мовців.

Для нас очевидно, що навчання усного китайського діалогічного мовлення є діяльністю, результатом якої повинно стати уміння мовця:

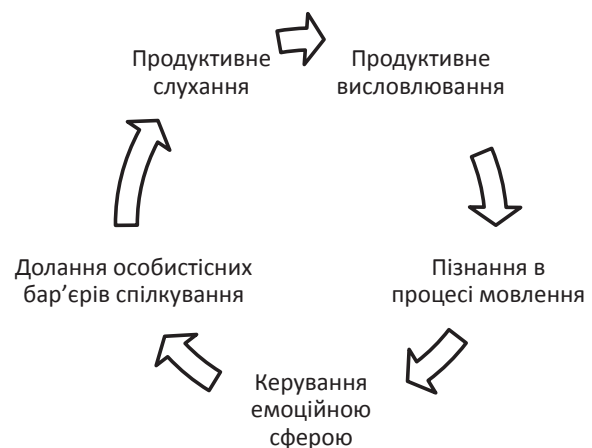


Рис. 2. Уміння мовця в результаті навчання усного китайського діалогічного мовлення

Ганс Георг Гадамер (Hans-Georg Gadamer) у працях «Істина і метод» («Wahrheit und Methode») [11], «Діалог і діалектика» («Dialogue and Dialectic») [10] заснував і розвинув філософію розуміння та інтерпретації і визначив головні концепти теорії діалогу. Він доводить, що люди насамперед прагнуть



порозуміння і будують його засобами мови [11, с. 302]. Мовлення і порозуміння – це два взаємопов'язані процеси. Мовці різного походження, культурного контексту історії, статі, мови, освіти в діалозі долучаються до зовсім іншої системи поглядів, вірувань та способів мислення співрозмовника. Проте інтерпретація сказаного відбувається на основі власного минулого досвіду та упереджень. А тому для справжнього порозуміння необхідне «злиття горизонтів» («Fusion of horizons»; «Horizontverschmelzung»). Зміст сказаного визначається і тією мовою (англійською, німецькою, китайською), якою говорять мовці, тому що в мові відбувається злиття горизонтів і порозуміння.

Можна стверджувати, що сучасні галузі вивчення штучних та живих мов у світі так чи інакше розвиваються у дискусіях з позицією Гадамера або на його філософських висновках [5, с. 62–81; 9; 17]. Для нас важливо, що розуміння змісту мовлення завжди є результатом спільних зусиль учасників діалогу. Навчання усного китайського діалогічного мовлення є формуванням навички сприймати текст та вміння розуміти його зміст.

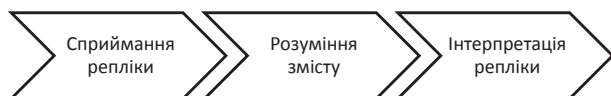


Рис. 3. Навички мовця в результаті навчання усного китайського діалогічного мовлення (за Г. Гадамером)

У системі поглядів М. Бахтіна (М. Bakhtin), яку останніми десятиліттями лінгвофілософи використовують у різних наукових контекстах [13; 22], діалог постає як універсальний спосіб людського буття, природа якого полягає у неподільності «Я» й «Іншого», в органічному взаємозв'язку зовнішнього і внутрішнього діалогу [2]. Розуміння діалогічного існування людини дає змогу М. Бахтіну вважати діалог процесом і подією екзистенції мовця. Оскільки це визначення діалогу втілює в собі різні аспекти буття, то саме діалог М. Бахтін вважає формою буття. Буттєвий статус діалогу ліг в основу його екзистентно-онтологічної концепції діалогу. Якщо мовці беруть участь у діалогічній взаємодії, виникає динамічна взаємодія вираженого та невираженого у мовленні, чіткості та нечіткості репліки, інтеграції та розділення мовців. Для діалогу учасники повинні побудувати загальну базу розуміння і одночасно зберегти унікальність своїх індивідуальних перспектив у передаванні і сприйманні змісту мовлення.

На наш погляд, зв'язок між теоретичними уявленнями М. Бахтіна про мову та практичними питаннями вивчення і викладання іноземної мови полягає у спільній концептуальній основі. Це збігається із позицією сучасних дослідників мовної освіти, які використовують філософські категорії Бахтіна у навчанні іноземного діалогічного мовлення [12]. Адже для навчання мови важливим є використання адресатності, контекстності, ситуативності діалогу.

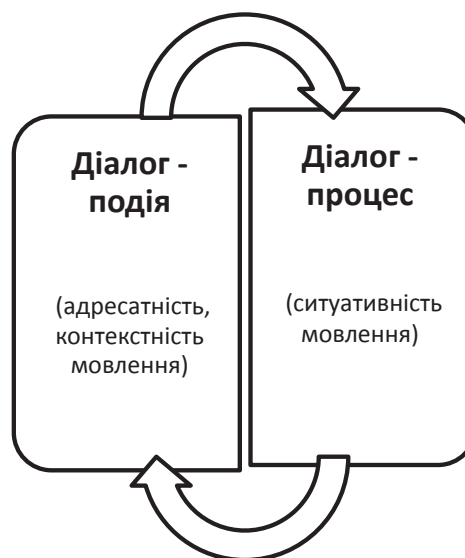


Рис. 4. Концептуальна основа навчання усного китайського діалогічного мовлення (за М. Бахтіним)

Ми вважаємо, що для вищої мовної освіти необхідне якнайширше використання потенціалу діалогу між викладачем та студентом. Як пише Рональд Арнетт (Ronald Arnett), готовність розпочинати розмову про ідеї і ставити запитання є більш цінним умінням людини з вищою освітою, ніж сприйняття і розповсюдження нової інформації [1, с. 86]. Цю позицію ми втілюємо у навчанні студентів усного китайського діалогічного мовлення різних типів, акцентуючи увагу на запитаннях, обміні думками, враженнями, обговоренні і дискутуванні у формі діалогу. Загалом багато сучасних учених кладуть діалогічний принцип в основу програмного спілкування (живого і комп'ютерного), визнаючи необхідність діалогічних технологій для прискорення накопичення інформації. Зокрема, Кліффорд Крістіанс (Clifford Christians) рекомендує аналізувати шлях мовця від діалогу до дискусії, оцінюючи його вміння розуміти співрозмовника і коригувати свої висловлювання [6]. Саме такі уміння, на нашу думку, є важливими для філолога і повинні бути обов'язковим складником комунікативної практики студента у ВНЗ.



Девід Бом (David Bohm), видатний фізик, який зацікавився спілкуванням і творчістю людей, стверджує, що діалог є радикальною формою розвідки людських взаємин. Діалогічне мовлення дає змогу представити різні думки, веде мовців за межі конфлікту та аргументації до формування нових поглядів і висловлювання новаторських ідей. Його праця «Про діалог» є унікальним свідченням широких перспектив втілення математичних, природничих і філософських знань [3]. Девід Бом стверджував, що діалог повинен розглядатися як цілісний процес, а не сукупність окремих обмінів репліками. Він вважав, що для того, щоб діалог відбувся і міг продовжуватися, комунікатори повинні призупинити засудження або оцінку своїх власних переконань та думок. Це призупинення (*suspension*) означає, що далі можна розмовляти, виражати емоції, але не здійснювати передчасних спроб вирішити проблему. За Бомом, діалог – це спонтанна, неупереджена розмова між людьми, що сприяє поширенню здорового глузду людства, без особистих амбіцій і забобонів, ідеалізований тип людської взаємодії. Такий діалог має ідеально розпочатися без цілеспрямованого призначення, за відсутності лідера та прихованих намірів спілкування.

Погляди Девіда Бома дають змогу сформулювати вимоги до так званого спонтанного діалогу в навчанні китайської мови. Адже спонтанне мовлення найбільш залежне від екстралінгвістичних факторів: чинників ситуації спілкування, підготовленості-непідготовленості репліки, знання теми мовлення, обмеженості в часі, статі, віку, соціального статусу мовців, їхнього настрою і зацікавленості розмовою. Їхньому вивченню присвячено семінари з паралінгвістичної інформації та її інтеграції в системи розмовного діалогу, на яких приділяється увага просодичним засобам передавання емоцій і досягнення мети мовлення в діалозі [15].

Згідно із систематизацією просодичних засобів Ентоні Фокса спонтанному мовленню притаманні фонетико-фонологічні особливості різних рівнів [8]. Це звуки, мелодика, сила вимови слів, реплік та їхніх частин, довжина висловлювання, темп мовлення, паузи, загальне темброве забарвлення, наголоси. Тому для аналізу спонтанного діалогу в навчанні усного китайського діалогічного мовлення ми обираємо декілька просодичних елементів.

Характерні особливості діалогу як структури мовлення пояснюються спонтанністю усного мовлення в ньому і ситуацією, в якій перебувають мовці. Навіть ретельна підго-

Таб. 1

Аналіз просодичних засобів спонтанного діалогу у навчанні китайської мови (за Д. Бомом, Е. Фоксом)

Особливості вимови звуків	Гучність мовлення	Характер і частота пауз	Наголоси
---------------------------	-------------------	-------------------------	----------

товка реплік не відмінює спонтанного розгортання діалогу, тому що репліки-реакції на мовлення співрозмовника неможливо остаточно передбачити.

Висновки. Усю значущість діалогічного спілкування в житті людини і суспільства підтверджує постійне створення комунікативних спільнот, таких як товариство «Діалог», засноване в 1999 році в Лондоні [23]. Його метою є професійне спілкування, обговорення ідей, навчальні курси, наукові публікації, у яких використовується мовленнєвий потенціал діалогу. Такі діалогічні товариства дають змогу людям переходити через кордони релігій, культур, націй, країн. Безперечно, що діалогічні платформи найкраще демонструють, як лінгвофілософські положення теорії діалогу втілюються у практичних уміннях мовців об'єднувати горизонти мовлення, впливати на співрозмовників, ділитися методами освоєння нових сторін діалогічної комунікації, виявляти спільний зміст і спільні наміри. Зважаючи на це, процес навчання іноземної мови в Україні повинен мати значний обсяг практичного діалогічного спілкування на основі вивчення положень теорії діалогу, щоб задовольнити потребу студента бути активним учасником міжкультурного спілкування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Arnett R. C. *Dialogic Education: Conversation about Ideas and Between Persons*. SIU Press, 1997. – Education. – 266 p.
2. Bakhtin M. *Problems of Dostoevsky's Poetics*. – Manchester University Press, 1984. – 333 p.
3. Bohm D. *On Dialogue*. – NY.: Routledge classics, 2004 – 136 p.
4. Buber M. *I and Thou*. Translated by R.G. Smith. London-NY Continuum, 2004. – 112 p.
5. Clark H.H., Krych M.A. Speaking while monitoring addresses for understanding *Journal of memory and Language*, Vol 50. – P. 62–81.
6. Clifford, C. Dialogic communication theory and cultural studies. In N. Denzin (Ed.), *Studies in symbolic interaction* (Vol. 9, pp. 3–31). Greenwich, CT: JAI Press. – 1988. – 187 p.
7. *Encyclopedia of Communication Theory* / Ed. Stephen W. Littlejohn, Karen A. Foss Stephen W. Littlejohn, Karen A. Foss, NY: SAGE Publications, 2009 – 1192 p.



8. Fox A. Prosodic Features and Prosodic Structure: The Phonology of 'Suprasegmentals', OUP Oxford university Press, 2002. – 414 p.
9. Fraser H. The Subject of Speech Perception: An Analysis of the Philosophical Foundations of the Information-Processing Model-Springer, Jul 27, 2016. – Philosophy. – 250 p.
10. Gadamer H.-G. Dialogue and Dialectic: Eight Hermeneutical Studies on Plato-Yale University Press, 1983. – 221 p.
11. Gadamer H.-G. Truth and Method. London – NY: Bloomsberry Publishing, 2013. – Philosophy. – 640 p.
12. Hall J., Vitanova G., Marchenkova L. Dialogue With Bakhtin on Second and Foreign Language Learning: New Perspectives. Routledge, 2004. – Education. – 432 p.
13. Holquist M. Dialogism: Bakhtin and His World Routledge, 2003. – Literary Criticism. – 242 p.
14. Johannesen R. The emerging concept of communication as dialogue. Quarterly Journal of Speech, 57. – 1971. – P. 373–382.
15. Lopez-Cozar R. D., Kobayashi T. Proceedings of the Paralinguistic Information and its Integration in Spoken Dialogue Systems Workshop Ramon Springer Science & Business Media, 2011. – 384 p.
16. Newcomb H. M. On the dialogic aspects of mass communication. Critical Studies in Mass Communication, 1, 1984. – P. 34–50.
17. Niemann H., Lang M., Sagerer G. Advances in Speech Understanding and Dialog Systems –Springer Science & Business Media, Dec 6, 2012. – Computers. – 521 p.
18. Nikulin D. On Dialogue. – Lexington Books, Maryland. – US, 2006. – 285 p.
19. Rogers C. Dialogues: Conversations with Martin Buber, Paul Tillich, B.F. Skinner, Gregory Bateson, Michael Polanyi, Rollo May, and Others / Carl Ransom Rogers. – Constable, 1990. – 255 p
20. Stewart J. Foundations of dialogic communication / The Quarterly Journal of Speech Vol.64, 1978. – P. 183–201.
21. Stewart J. Bridges, not walls: A book about interpersonal communication. Reading, MA: AddisonWesley Publishing, 1973. – 243 p.
22. Todorov T., Bakhtin M.: The Dialogical Principle. – Manchester University Press, 1984. – Literature. – 132 p.
23. <http://www.dialoguesociety.org/publications/Dialogue>